

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE İŞİTME ENGELLİLİK: ZAMAN ÇİZELGESİ

A TIMELINE FOR HEARING DISABILITY IN THE WORLD AND IN TURKEY

Zeynep Zeren ATAYURT FENGE

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, zeynepatayurt@gmail.com

Fatoş SUBAŞIOĞLU

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, fsubasioglu@hotmail.com

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 2 Eylül 2019
Kabul edildiği tarih: 12 Aralık 2019
Yayınlanma tarihi: 25 Aralık 2019

Article Info

Date submitted: 2 September 2019
Date accepted: 12 December 2019
Date published: 25 December 2019

Anahtar sözcükler

Engelliler; Engellilik; Engelli Tarihi; İşitme Engelliler; Sağırklar Tarihi; Zaman Çizelgesi; Türkiye

Keywords

Disability; Disability History; History of Deafness and Hearing Impairment; Timeline; Turkey

DOI: 10.33171/dtcfjournal.2019.59.2.21

Öz

İşitme engelli bireyler toplumda özel bir konuma sahiptir. Bu bireyler için gerekli olan; toplumla bütünleşmelerini, toplum yaşamına uyumlarını kolaylaştıracak ve farklılıklarını giderecek olanakları sağlamaktır.

Bu zaman çizelgesi, dünyada ve ülkemizde işitme engellilerin yaşamını etkileyen önemli tarihsel olayların, bireylerin, grupların, kurumların, bazı teknolojilerin kronolojik gelişim çizgisini içererek, dünyada ve Türkiye'de işitme engellilerin yaşam kalitesini iyileştirme yönünde yapılan toplumsal, kültürel, siyasi, eğitimsel ve tıbbi girişimlerin tarih içindeki gelişimine olan farkındalığı artırmayı amaçlamaktadır.

Abstract

Individuals with hearing difficulties have a special position in society. What is essential for these individuals is the availability of resources that would facilitate their integration into society and adaptation to social life, and in this way eliminate their differences.

This timeline seeks to offer a chronological line of significant historical events, persons, groups, institutions, and some technologies that have been influential on the lives of individuals with hearing difficulties whilst aiming to increase consciousness about social, cultural, political, educational and medical initiatives taken to improve the standard of living of these individuals.

Giriş

İşitme engellilerin, sağırkların toplumsal tarihinde, bu bireylerin toplum dışı kabul edildikleri uzun bir tarih süreci karşımıza çıkar. Bu sürecin en önemli özelliği, işitme engelli bireylerin büyük oranda konuşamamakta olduğudur (Kaya; Kemaloğlu 15).

İlk ve orta çağda sağır-dilsiz bireyler uğursuz sayılır, çok küçükken sokağa terk edilir, ebeveynleri tarafından evlerinden kovulurdu. Orta Çağ'ın yarısına doğru bu bireylerin uğursuz olmadığı anlaşılma ile birlikte, bu anlayış, onları zor işlere koşturmadan alıkoymamıştır. 15. yüzyılın sonlarına doğru bu bireylerin konuşamamaktan başka kusurları olmadığı anlaşılma ve konuşmayı öğrenmeleri için çeşitli yöntemler araştırılmaya başlanmıştır (Kaya).

İstanbul'un fethi ile başlayan Yeni Çağ'da Rönesans dönemi, önemli bir değişime yol açmış; işitme engelli bireylerin eğitilebileceklerinin ve konuşmayı öğrenebileceklerinin farkına varılmıştır (Kemaloğlu 19).

20. yüzyıl özellikle işaret dilinin öneminin daha fazla anlaşıldığı bir dönem olmuş; 21. yüzyılda işitme engelliler/sağırılar yerel, ulusal ve uluslararası düzlemde örgütlenmiş, hem kendi kültürel topluluklarına hem de yaşadıkları daha büyük kültürel topluluklara katılmışlardır. İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda, koklear implantların, işitsel donanımların giderek daha yaygın kullanımı, sağırılığın genetik nedenleri üzerine yapılan araştırmalar ve tedavilerle sağır ve dilsizler, diğer insanlardan farksız bir hayat sürmektedirler ("Knowing Your Disability- The History of Deafness").

Bu zaman çizelgesi, insanlık tarihi kadar eski olan engelli tarihinde dünyada ve ülkemizde engellilerin, özellikle işitme engellilerin/sağırılıkların yaşamını etkileyen önemli tarihi olayların, bireylerin, grupların, kurumların ve bazı teknolojilerin kronolojik gelişim çizgisini içermektedir.

Zaman Çizelgesi

Antik çağlar: Romalı ressam Quintus Pedius, yazılı tarihte bilinen ilk sağır ve eğitim almış kişidir (Camp).

MÖ 1000: İbrani Kanunu, sağırılara mülk ve evlenme konusunda sınırlı haklar vermiştir. Bu kanun, sağır insanları lânetlenmekten korumuş; ancak tapınak ayinlerine katılmalarını engellemiştir (Camp; "Timeline: History of the Deaf Community").

1100ler: Hayvan boynuzları işitme cihazı olarak kabul edilmiştir ("A Disability History Timeline").

MÖ 1500: Mısır Ebers Papirüsü, sağır insanlara gönderme yapan bilinen ilk belgedir ("Chronology Pre-19th Century Deaf History").

MÖ 431: İşitme engellilerin işaret dili ile iletişim kurduğu konusunda bilgi veren ilk kişi; tarihçi, filozof, asker ve devlet adamı Ksenophon'dur. Ünlü eseri *Anabasis*'te işitme engellilerin işaretle iletişim kurduklarından bahsetmiştir (Akalın ve diğerleri).

MÖ 384-322: Eski Yunan'da sağırılıkların eğitimi reddedilmiştir. Duyamayan bir kişinin öğrenemeyeceğine inanan Aristoteles, sağır insanların eğitilemediğini iddia etmiştir ("Deaf History-Tiki-Toki"; "A History of Deaf Rights, Culture, and Language").

MÖ 360: Sokrates, *Cratylus* adlı eserinde sağırın kullandığı işaretlerden bahsetmiş ve doğuştan gelen zekâyı tartışmıştır. Mükemmel doğan ancak konuşamayan kişilerin zekâ belirtisi göstermediğini söyleyerek, sağırın dil ve fikirlerinin yetersiz olduğunu ifade etmiştir (Camp).

MÖ 345-550: Sağırlığın günah olduğuna inanılmış; Aziz Augustine, Hıristiyanlara sağırlığın günah olduğunu ve sağır çocukların, Tanrı'nın öfke duyduğu ebeveynlere bir işareti olduğunu söylemiştir ("Deaf History-Tiki-Toki").

M.S.700: İşitme engelli kişilerin eğitimine ilişkin ilk yazılı kaynak M.S. 700 yıllarına aittir. Kaynak, Hagulstad piskoposunun sağır ve dilsiz olarak anılan işitmeyen bir gence konuşma öğretmesinden söz etmektedir ("İşitme Engellilerin Eğitim Tarihi").

721: İngiliz keşiş Aziz Bede, Beverly St. John'un sağır-dilsiz birine konuşmayı öğrettiğinden bahsetmektedir ("Chronology Pre-19th Century Deaf History").

1400: Türkiye'de sağır, Osmanlı Mahkemesi'nde, 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar çalışmışlardır. İşaret dili, mahkemelerde geçerli bir iletişim aracı haline gelmiştir. (*Encyclopedia of Disability*).

1485: Hollandalı hümanist Rodolphus Agricola, okumayı ve yazmayı öğrenen ilk sağır-dilsiz olarak kaydedilmiştir (Nordstrom; "Chronology Pre-19th Century Deaf History").

1500ler: İtalyan doktor Gerolamo Cardano, "sağır düşünebilir" anlayışını ilk tanıyan ("Chronology Pre-19th Century Deaf History"); duymadan da öğrenmenin gerçekleşebileceği görüşünü kabul eden ilk kişilerden biridir. Sağır oğlu için semboller kodu geliştirerek sağırın yazılı metin kullanarak eğitilebileceği sonucuna varmıştır ("Deaf History-Tiki-Toki"; "A History of Deaf Rights, Culture, and Language"; "Disability History").

1521: Rodolphus Agricola, sağırın yazılı olarak iletişim kurabileceğine inanmış; konuşma yetisinin düşünce yetisinden ayrı olduğu teorisini savunmuştur ("Timeline: History of the Deaf Community").

1550: İspanyol keşiş Pedro Ponce de Leon, sağırın öğretilmesine başlamıştır ("Chronology Pre-19th Century Deaf History"). Pedro Ponce de Leon, San Salvador Manastırı'nda dünyanın ilk işitme engelli okullarından birini kuran İspanyol Benedictine Keşişi'dir. Öğrencilerine nesnelere adlarını yazmayı, okumayı ve nasıl konuşacaklarını öğretmiştir. Başarısı, sağır bireylerin eğitilemeyeceği önyargısını çürütmüştür ("Deaf History-Tiki-Toki").

1551: Gerolamo Cardano (1501-1576), *De Subtilitate* adlı eserinde sesin kemik iletimini ve dişler arasında tutulan bir çubuk vasıtasıyla sesin kulağa nasıl iletilebileceğini açıklamıştır (“Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education”).

1575: İspanyol avukat Lasso, konuşmayı öğrenenlerin soylarına (ev, iş, para, at) sahip olmaları gerektiğini savunmuştur (“Chronology Pre-19th Century Deaf History”).

1588: İtalyan doktor, bilim insanı ve kriptograf olan Giovanni Battista Porta (1535-1615), *Magia Naturalis*'te hayvan kulakları biçiminde tahtadan yapılmış bazı işitme cihazlarını tarif etmiştir. (“Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education”).

1591: Alman fizikçi Solomon Alberti, özel olarak sağırılığı inceleyen *Sağırılık ve Sözsüzlük Söylemi* (Discourse on Deafness and Speechlessness) başlıklı ilk kitabını yayınlamıştır. İşitme ve konuşmanın ayrı fonksiyonlar olduğunu belirtmiş; sağır insanların konuşmasalar bile düşünme yetisine sahip olduklarını savunmuş ve sağır bireylerin dudak okuyabildiklerini, konuşmayı anlayabildiklerini ve duyma kabiliyeti olmadan okuyabildiklerini göstermiştir (Eleweke).

1600'ler: İlk işitme cihazı, "trompet" olarak adlandırılmıştır. Bu cihaz, önceleri hayvan boynuzundan daha sonraları ise metalden yapılmıştır (“Major Events in the Deaf Community”).

1616: Giovanni Bonifacio, işaret dilini tartışan *İşaret Dili Sanatı Üzerine* (Of The Art Of Signs) adlı bir inceleme yayınlamıştır (“Chronology Pre-19th Century Deaf History”; Camp; “Disability History”).

1620: Juan Paulo Bonet, sağır insanların nasıl eğitileceğine dair ilk ders kitabını yayınlamıştır (Nordstrom; “Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education”). Kitap, sağır insanların eğitime yönelik yöntemleri içeren dört makaleden ve öğretilerinde kullandığı işaretlerin görsellerinden oluşmaktadır (“Deaf History-Tiki-Toki”; “A History of Deaf Rights, Culture, and Language”).

1644: John Bulwer, sağır insanlar arasında el ile iletişim yöntemlerinin geliştirilmesine yönelik ilgi uyandırmış ve *Elin Doğal Dili* (Chirologia) adlı kitabını yayınlamıştır (Nordstrom; Camp).

1657: Alman tıp profesörü Wolfgang Hofer, İspanya'da Herculis Medici, Sive Locorum Medicorum'da kullanılan kulak trompetlerinden bahsetmiştir (“Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education”).

1670:

- Sir Samuel Moreland büyük bir konuşma trompeti icat etmiştir. İlk trompet 2 fit, 8 inç uzunluğunda ve camdan yapılmıştır. Konuşma ucunun çapı 2-1 / 4 inç, diğer ucun çapı 11 inç'tir. Bir sonraki modeli pirinçten yapılmış ve 12 inçlik bir çan çapı ile 4-1 / 2 fit uzunluğunda; bakırdan yapılmış üçüncü modeli ise 16 metre uzunluğundadır ("Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education").
- George Sibscota, *Sağır ve Dilsiz Adamın Söylemi* (The Deaf and Dumb Man's Discourse) adlı kitabı yayınlanmıştır. Sibscota'nın kitabı, işitme engelli doğmuş kişilerin bilgi, anlayış ve kavrayış yöntemlerini inceleyen bir çalışma olarak bu konudaki ilk eserlerden biridir (İşaret Dili).

1680: İskoç bir öğretmen olan George Dalgarno, sağır ve dilsiz adamın öğretmeni olarak bilinen *Didascalocophus* adlı eserini yayınlamıştır Yazmayı teşvik etmiş ve bir alfabe oluşturmuştur. George Dalgarno, öğrencilere dudak okumayı, konuşmayı ve parmak alfabesini öğretmiştir (Nordstrom; Camp).

1700: İsviçreli tıp doktoru Johann Ammon, *Ünlü Oral Adam* (Surdus Laquens) adı verilen konuşma ve dudak okuma yöntemlerini geliştirmiş ve yayınlamıştır ("Chronology Pre-19th Century Deaf History"; Camp).

1700lerde iki yüz yıldan fazla bir süre Martha's Vineyard, neredeyse herkesin işaret dilini kullandığı bir ütopya olarak görülmüştür. Kalıtsal sağırlık, Ada'yı ele geçirmiş ve küçük Chilmark kasabasında, sağırlık oranı yüksek bir oranda seyretmiştir. Ana karada sağırlar okulunun açılmasıyla Ada'da sağırlık yavaş yavaş azalmıştır ("Deaf History-Tiki Toki").

1755:

- Samuel Heinicke, dünyada sağırlar için ilk dil okulunu Almanya'da kurmuştur ("Chronology Pre-19th Century Deaf History"; "Timeline: History of the Deaf Community").
- Abbe de l'Epee, sağırlar için ilk ücretsiz okulu kurmuştur. ("Chronology Pre-19th Century Deaf History"; "Disability History").

1757: Yaşlı bir Alman tüccar olan Jorrison, işitme cihazı olarak kemik iletimini yeniden keşfetmiştir. Jorrison, bir bir çim balonun yanında otururken, ağzındaki piposunu rastgele çim balonun üzerine koymuş ve müziği duyabildiğini keşfetmiştir. Jorrison'ın gözlemleri, oğlu Joannes Jorrison'ın 1757'de Halle'de

yayınlanan tıp tezinin konusunu oluşturmuştur (“Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education”).

1760:

- Charles Michel, Abbe de l'Epee, Paris'te sağırın eğitimi için dünyada ilk devlet okulu olarak anılan *Nationale des Sourds-Muets Enstitüsü*'nü kurmuştur (Nordstrom; “Timeline: History of the Deaf Community”; “A History of Deaf Rights, Culture, and Language”).
- Samuel Heinicke, Almanya, Hamburg yakınlarında sağır için bir okul kurmuştur (Nordstrom; “Deaf History-Tiki-Toki”; “Deaf Culture Timeline”).
- Thomas Braidwood, İngiltere'de sağır için ilk okulu açmıştır (“Chronology Pre-19th Century Deaf History”; “Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education”).
- 1760 yılında oluşturulan Fransız İşaret Dili, Fransa'da sağırın eğitime öncülük etmiştir (“Deaf History Timeline”; “Deaf Culture Timeline”).

1766: Thomas Braidwood, Edinburgh'da *Sağır ve Dilsizler Akademisi*'ni (Academy for the Deaf and Dumb) kurmuştur (Nordstrom).

1771: Abbe Charles Michael de l'Epee, *Sağır-Dilsizler Ulusal Enstitüsü*'nü kurmuştur. Bu Enstitü, Fransa'da sağır-dilsizler için kurulan ilk devlet okuludur. (“Deaf Culture Timeline”; “Deaf History of Sign Language Timeline from 1800's”).

1776: Abbe de l'Epee, *Metodik İşaretler Yoluyla Sağır ve Dilsizlerin Öğretimi*'ni (Instruction of Deaf and Dumb by Means of Methodical Signs - LSF) yayınlamıştır (“Chronology Pre-19th Century Deaf History”; “Timeline: History of the Deaf Community”; “Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education”).

1778: "Alman yönteminin babası" olarak nitelendirilen Samuel Heinicke, Leipzig'de salt sözlü iletişime dayalı bir okul kurmuştur (“Chronology Pre-19th Century Deaf History”). Bu okul devletten destek alan ilk okul olmuştur (Nordstrom; *Encyclopedia of Disability*; Murray).

1779: Abbe Stork, sağır için Viyana'da ilk devlet okulunu kurmuştur (Nordstrom).

1784: Abba Silvestri, Roma'da sağır için ilk okulu açmıştır (“Deaf Culture Timeline”; “Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education”).

1788: Charles Michel De L'Eppe, *Fransız İşaret Dili Sözlüğü*'nü yayınlamıştır ("A History of Deaf Rights, Culture, and Language"; "Deaf Culture Timeline").

1792: Thomas Braidwood, fakir ailelerin sağır ve dilsiz çocuklarının desteklenmesi ve eğitimi için Londra'da kurulan Bakımevi'nin (*Asylum for the Support and Education of the Deaf and Dumb Children of the Poor*) ilk yöneticisi olmuştur. Bu okul sağır için İngiltere'de kurulmuş ilk devlet okuludur (Nordstrom).

1795: Lorenzo Hervas y Panduro, *Sağır ve Dilsizler Okulu ya da İspanyol Dili Yazma ve Konuşma Öğretimi Sanatı*'nı (Spanish School for Deaf-Mutes, or the Art of Teaching to Write and Speak the Spanish Language) yayınlamıştır (Nordstrom).

1800: Danimarka'da işitme engelliler için ilk okul hükümet tarafından finanse edilmiştir (Nordstrom).

1808: Metronom'un mucidi olarak bilinen Alman mucit Johann Nepomuk Mälzel, kulak trompeti yapmaya başlamıştır. Mälzel, besteci Ludwig van Beethoven için birkaç kulak trompeti yapmış; Beethoven, Mälzel onuruna metronomik tik sesini taklit eden bir kanon besteleyerek minnettarlığını göstermiştir ("Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education").

1812: Thomas Braidwood'un yeğeni John Braidwood, Virginia, Cobbs'daki Bolling Hall'da sağır çocuklara özel ders vermeye başlamıştır. Okul 1816'da kapanmıştır ("Chronology Pre-19th Century Deaf History"; Nordstrom).

1817: Thomas Hopkins Gallaudet, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (Hartford, Connecticut) sağır için kurulan ilk devlet okulunun ilk müfettişi olmuştur. (Nordstrom). 1817'de Thomas Gallaudet ve Laurent Clerc, Hartford, Connecticut'ta *Sağır Bakımevi*'ni (Asylum for the Deaf) kurmuşlardır. Günümüzdeki adı *Amerikan Sağır Okulu* (American School for the Deaf)'dur. Clerc, Amerikan İşaret Dili'ni (American Sign Language-ASL), Fransız işaret sistemine göre oluşturmuştur ("A History of Deaf Rights, Culture, and Language"; "Deaf Culture Timeline"; "A Disability History Timeline"; Murray).

1818: Rahip John Stanford, *New York Sağır ve Dilsizler Enstitüsü*'nü (New York Institution for the Deaf and Dumb) kurmuştur ("Timeline: History of the Deaf Community"; "A History of Deaf Rights, Culture, and Language"; "Deaf Culture Timeline")

1819: John Pauncefort Arrowsmith, *Sağır ve Dilsiz Bebeklerin Öğretimi Sanatı*'nı (The Art of Instructing the Infant Deaf and Dumb) yayınlamıştır (Nordstrom).

1822: Amerikan Sağırlar Okulu (American School for the Deaf), müfredata mesleki eğitim eklemiştir (“Disability History Exhibit: Timeline”; “A Disability History Timeline”). Başlangıçta, öğrenciler yalnızca okulda gündelik işler üzerine eğitim almışlar; müfredata eklenen mesleki derslerle, marangozluk, çiftçilik ve baskı gibi işleri öğrenmişlerdir (“Disability History”).

1823: Kentucky’de sağırlar için ilk devlet okulu kurulmuştur (Nordstrom; Camp).

1836: Bir işitme cihazı için bilinen ilk İngiliz patenti, kulak arkasına takılan kavisli bir kulaklık tasarımıyla Alphonsus William Webster'a verilmiştir (“Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education”).

1839: *Virginia Sağır ve Körler Okulu* (Virginia School for the Deaf and Blind) Staunton'da açılmıştır. Bu kurum, sağır ve kör öğrencileri birleştiren ilk okuldur (Camp).

1846: Sağırlık kronolojisine yönelik çalışmaları içeren *American Annals of the Deaf*, Hartford'da Amerikan Sağırlar Okulu'nda yayınlanmaya başlamıştır (“Timeline: History of the Deaf Community”; “Disability History”).

1848: Kuzey Carolina Sağırlar Okulu’nda, sağır kişiler için tasarlanan okul gazetesi *The Deaf Mute* yayına başlamıştır (*Encyclopedia of Disability*).

1856: Amos Kendall ve Miner Gallaudet, sağırların eğitimi için Washington, D.C.’de Kendall Okulu’nu kurmuştur (Nordstrom).

1857: Thomas Hopkins Gallaudet'in oğlu Edward Miner Gallaudet, Washington DC'de bulunan *Kolumbiya Sağır, Dilsiz ve Körlerin Eğitimi Enstitüsü'nü* (the Columbian Institution for the Instruction of the Deaf, Dumb, and Blind) kurmuştur. Bu Enstitü'nün *Ulusal Sağır-Dilsiz Yüksekokulu* (the National Deaf-Mute College) bölümü, sağırların yüksek öğrenimine yönelik dünyadaki ilk kurumdur. Günümüzde Galludet Üniversitesi olarak bilinen bu kurumun ruhsatı 8 Nisan 1864’te Abraham Lincoln tarafından imzalanmıştır (*Encyclopedia of Disability*).

1862: Modern akustik biliminin temelini atan Herman Ludwig Ferdinand von Helmholtz (1821-1894), *Tonun Duyumları Üzerine* (On the Sensations of Tone) başlıklı eserinde kulak kemiklerini ele alan rezonans teorisini anlatmıştır (“Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education”).

1864:

- Columbia Enstitüsü, Kendall Okulu adını almıştır. Sağırlara yönelik dünyadaki ilk yüksek öğretim kurumudur (Nordstrom).

- 1864'de günümüzde de konuşmaya dayalı sözel yöntemdeki başarısıyla adını duyuran *Clark Sağırlar Okulu* kurulmuştur (Türköz Sarp).

1865: *Empire State Sağırlar Derneği* kurmuştur. Sağırların devlet destekli ilk derneğidir ("Timeline: History of the Deaf Community"; Camp).

1868: İsveç'te *Stockholm Sağırlar Kulübü*, engelli bireylerin kayıtlı ilk örgütüdür. (*Encyclopedia of Disability*).

1869: Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk şehir okulu olan *Horace Mann İşitme Engelliler Okulu* kurulmuştur (Nordstrom).

1872: Alexander Graham Bell, sağırlara eğitim verecek öğretmenler için Boston'da meslek okulu açmıştır. (Nordstrom; "Deaf Culture Timeline"; "Disability History").

1875: *Sağır-Dilsizler Dergisi* (The Deaf Mutes' Journal) çıkarılmıştır. 1951'e kadar popüler bir sağır dergisi olarak faaliyetine devam etmiş; 1930'larda *New York Gazetesi* olarak yeniden adlandırılmıştır ("Timeline: History of the Deaf Community"; Camp).

1876: Alexander Graham Bell telefonu icat etmiş; sağır çocuklar için sözel eğitimi teşvik etmek amacıyla Volta Bürosu'nu kurmuştur ("A History of Deaf Rights, Culture, and Language"; "Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education").

1877: Japonya'da sağırlar için ilk okul kurmuştur ("Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education").

1879:

- David Edward Hughes, hastaların test edilmesinde kullanılan ilk odyometrelerden birini geliştirmiştir ("Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education").
- Chicago, Illinois'li Richard Rhodes, *Rhodes Audiphone* adını verdiği bir işitme fanı icat etmiş ve patentini almıştır ("Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education").

1880: Batı Yarımküre'de ilk sağır veya engelli örgütü olan *Amerika Birleşik Devletleri Sağırlar Derneği* (The United States National Association of the Deaf -NAD) kurulmuştur (*Encyclopedia of Disability*).

1882: Ses basıncını veya yoğunluğunu doğru ölçen ilk cihaz olan Rayleigh diski geliştirilmiştir ("Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education").

1883: İşitme cihazı üreticisi Franck-Valery Freres, Paris'te kurulmuştur ("Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education").

1890:

- Alexander Graham Bell, *Sağırlara Konuşma Öğretimi Derneği'nin* (the American Association for Teaching Speech to the Deaf) kurulmasına aracı olmuştur (Nordstrom).
- Amerika'da *Ulusal Sağırlar Derneği* (National Association of the Deaf) kurulmuştur ("Deaf History Timeline").
- *İngiliz Sağırlar Derneği* (British Deaf Association) kurulmuştur ("Timeline: History of the Deaf Community"; "A Disability History Timeline").

1892: Elektrikli işitme cihazı icat edilmiştir. Cihaz, 1901 yılında geliştirilmiştir ("A History of Deaf Rights, Culture, and Language"; "Deaf Culture Timeline").

1893:

- Amerika Birleşik Devletleri'nde sağır çocuklar için ilk gündüz okulu (Cleveland Day School for Deaf Children) açılmıştır (Nordstrom).
- Dünya Sağırlar Kongresi, Chicago'da bir araya gelmiştir (Camp).

1894: Kendall Okulu, Gallaudet College adını almıştır (Nordstrom).

1902: Boston'dan Charles W. Harper, karbon tipi işitme cihazı olan *Oriphone*'u satışa sunmuştur ("Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education").

1904: İngiliz elektrik mühendisi John Ambrose Fleming (1849-1945), vakum diyotu ve Fleming valfi olarak da bilinen iki elektrotlu radyo doğrultucuyu icat etmiştir. Bu cihaz, alternatif akım radyo sinyallerini bir telefon alıcısı tarafından tespit edilebilen zayıf doğrudan akımlara dönüştüren, radyo dalgalarının ilk elektronik doğrultucusudur. Triyot ve diğer çoklu elektrotlu vakum tüplerinin atasıdır. Fleming daha sonra Ardente Acoustic Laboratuvarları için bir işitme cihazı tasarlanmasına yardımcı olmuştur ("Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education").

1906: Lee DeForest (1873-1961), üçlü vakum tüpünü icat etmiştir. ("Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education").

1912: Globe Ear-Phone Şirketi tarafından elektrikli işitme cihazı için ilk ses seviyesi kontrolü geliştirilmiştir ("Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education").

1914: Max A. Goldstein, St. Louis, Missouri'de *Sağırlar Merkez Enstitüsü'nü* (Central Institute for the Deaf) kurmuştur (Nordstrom).

1920: Amerika Birleşik Devletleri'nde Western Electric tarafından üretilen ve Globe Phone tarafından dağıtılan *Vactuphone* adlı vakum tüpü kullanan işitme cihazı, Earl C. Hanson tarafından icat edilmiştir ("A Disability History Timeline"; "Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education"). Earl C. Hanson 1921'de *Vactuphone'nun* patentini almıştır ("Timeline: History of the Deaf Community"; Camp).

1922: *Uluslararası Rehabilitasyon* (Rehabilitation International) kurulmuştur. Böylelikle dünya çapında diğer uluslararası örgütlerin ve engelli bireylerin birbirleriyle bağlantı kurmalarına olanak sağlanmıştır (*Encyclopedia of Disability*).

1924: *Uluslararası Sessiz Sporlar Komitesi* (International Committee of Silent Sports -CISS) kurulmuştur ("Timeline: History of the Deaf Community").

1926: Bell Telefon Laboratuvarları, işitme kaybının erken tespiti için *Odyometre'yi* icat etmiştir (Nordstrom).

1928: Charles Nicolle, Nobel Ödülü alan ilk sağır kişi olmuştur (*Encyclopedia of Disability*).

1932: Giyilebilir ilk kemik iletimli işitme cihazı, Sonotone Corporation tarafından tanıtılmıştır ("Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education").

1938: Amerika Birleşik Devletleri'nde vakum tüpleri kullanılarak yapılan ilk giyilebilir işitme cihazı, Walter Huth tarafından geliştirilen ve Mayıs 1938'de tanıtılan *Aurex'tir* (Eleweke).

1947: 3 Mart tarihi *Dünya Kulak ve İşitme Günü* olarak kutlanmaya başlamıştır ("3 Mart Dünya Kulak ve İşitme Günü").

1950: Kulağın arkasına takılan işitme cihazı kullanılmaya başlanmıştır ("Timeline: History of the Deaf Community").

1951:

- Dünya Sağırlar Federasyonu, 23 Eylül 1951'de Roma'da kurulmuştur (*Encyclopedia of Disability*; Camp).
- Dünya Sağırlar Federasyonu'nun ilk Dünya Kongresi yapılmıştır (Camp).

1958:

- İşitme engelliler için filmlerde altyazıyı zorunlu kılan yasa, Başkan Dwight Eisenhower'ın imzasıyla kabul edilmiştir (Nordstrom; "Deaf History-Tiki-Toki").
- Eylül ayı, *Ulusal Sağır Farkındalık Ayı* ilân edilmiştir (Camp).

1960:

- Gallaudet Üniversitesi profesörü William Stokoe, Amerikan İşaret Dili (American Sign Language-ASL)'ni, kendi dilbilgisi ve sözdizimi ile gerçek dil olarak kanıtlayan bir tez yazmıştır. ASL günümüzde ulusal bir dil olarak tanınmaktadır ("Deaf History-Tiki-Toki"; "Timeline: History of the Deaf Community"; "Deaf Culture Timeline").
- *Amerikan Standartlar Birliği* (American Standards Association) (daha sonra *Amerikan Ulusal Standartlar Enstitüsü* - American National Standards Institute -ANSI olarak bilinir), işitme cihazlarının elektro-akustik özelliklerinin ölçümü için standartlar yayınlamıştır ("Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education").
- Pilgrim Imagine, sağır için altyazı uygulamasına başlamıştır ("History of Accessible Technology").

1961: Nobel Barış Ödülü'nü tıp ve fizyoloji dalında kazanan ilk fizikçi olan Macar bilim adamı Georg von Békésy, koklear içinde sesin nasıl analiz edildiğini ve aktarıldığını ortaya koymuştur. Yaptığı deneyler ve araştırmalar, orta kulak hakkındaki bilgileri ve sağır bireylere yardım etmenin yollarını geliştirmiştir ("Deaf History-Tiki-Toki").

1962: Rusya'da *The Moscow Theater of Mime and Gesture* Tiyatrosu kurulmuştur. Dünyadaki ilk profesyonel sağır tiyatrosudur (*Encyclopedia of Disability*).

1964:

- Röle bobinleri ve yanıp sönen ışıklı sinyaller üzerinde çalışan elektrik mühendisi Andrew Saks, sağır insanlar için kapı veya telefon zili çaldığı zaman devreye giren, yanıp sönen ışık sinyalini icat etmiş; ayrıca Teletypewriter icadı üzerinde Robert Weitbrecht ile işbirliği yapmıştır ("Deaf History-Tiki-Toki").
- Robert Weitbrecht, TTY olarak da bilinen *teletypewriter*'i icat etmiştir. Sağır bir mucit olan Robert Weitbrecht, Amerikan metin telefonuna benzer bir akustik kuplör icat ederek, kişilerin telefonla mesaj göndermek için daktilo

kullanmalarını sağlamıştır (“Deaf History-Tiki-Toki”; “Deaf Culture Timeline”; Camp).

1965:

- *Sağırılar Ulusal Teknik Enstitüsü* (National Technical Institute for the Deaf NTID) kurulmuştur. Rochester Teknoloji Enstitüsü kampüsünde bulunan ve federal olarak finanse edilen bir kurum olan enstitü, dünyadaki sağır öğrenciler için kurulan ilk teknoloji okuludur (“Timeline: History of the Deaf Community”).
- *Sağır Kültürü* ilk olarak 1965 yılında tanınmıştır. Sağır insanların kendilerine ait bir kültürleri olduğu fikri, ilk olarak William Stokoe, Carl Croneberg ve Dorothy Casterline tarafından *Amerikan İşaret Dili Sözlüğü*'nde belirtilmiştir. Bu, sağır insanlar için büyük bir adımdır; çünkü bu kitap yazılmadan önce, işitme engelliler, tıp endüstrisi ve işitme engelliler eğitimine katılanlar tarafından sadece işitme kaybı kapsamında değerlendirilmişlerdir (“Deaf Culture Essentials”).

1967:

- Amerika Birleşik Devletleri'nde sağır oyuncular tarafından *Ulusal Sağır Tiyatrosu* (National Theatre of the Deaf - NTD) kurulmuştur (*Encyclopedia of Disability*).
- *Amerikan Sağır Çocuklar Derneği* 1967'de kurulmuştur. Sağır çocukları olan ebeveynlerin kurduğu ve yönettiği en eski ulusal organizasyon olan bu dernek, sağır veya işitme güçlüğü çeken çocuğu olan ailelere destek ve teşvik sağlamayı amaçlamıştır (“Deaf History-Tiki-Toki”).

1971: WGBH Public Television, sağır izleyiciler için altyazılı programlama sağlayan Altyazı Merkezi'ni kurmuştur (*Encyclopedia of Disability*).

1976: İlk Sağır Kadın Konferansı, Washington DC'de Gallaudet College'da düzenlenmiştir (“Timeline: History of the Deaf Community”).

1977: Roy G. Kabat tarafından sağır insanlara yardım etme konusunda köpeklere eğitim veren ve kâr amacı gütmeyen bir organizasyon olan *Sağırılar için Köpekler* (Dogs for the Deaf) kurulmuştur (“Deaf History-Tiki-Toki”).

1983: *Uluslararası Sağır Yetişkinlerin Çocukları Derneği* (Children of Deaf Adults International) kurulmuştur (“Deaf History-Tiki-Toki”).

1984: Koklear implant geliştirilmiştir (“History of Deaf Education”).

1985: Koklear implantlar, 18 yaş ve üstü kişilerdeki klinik çalışmalar için onaylanmıştır. Cihaz, iç kulak için bir çeşit mekanik protezdir (“A History of Deaf Rights, Culture, and Language”; “Deaf Culture Timeline”).

1986: Gallaudet Koleji, üniversite olmuştur (Nordstrom).

1987-1988: Dijital olarak programlanabilir işitme cihazlarının ilk modelleri Bernafon/Maico (1987) ve Widex (1988) tarafından tanıtılmıştır. Bu cihazlar, geleneksel analog devre kullanarak, özel olarak tasarlanmış bir bilgisayar ve yazılımdan elektronik olarak programlanabilmektedir. Widex Quattro sistemi, cihazı programlamak için de kullanılabilir, kullanıcı tarafından işletilen bir uzaktan kumandaya sahiptir (“Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education”).

1988: Giyilebilir ilk dijital sinyal işlemcisi işitme cihazı üretilmiştir (“History of Deaf Education”).

1990: Engelli Amerikalılar Yasası, engellilik temelinde ayrımcılığı yasaklamak için kurulmuştur. Yasa, işitme engellilere tercüme hizmetleri, TDD'ye erişim hakkı vermektedir (“Deaf History-Tiki-Toki”).

1994: İşitme engelli veya zor işiten insanların yaşamlarını değiştiren kablosuz iletişim hizmetleri sunan ilk şirket olan Wynd Communications kurulmuştur (Camp).

1995: Motorola, kullanıcıların kısa mesaj ve e-posta almalarını ve yanıtlamalarını sağlayan dünyanın ilk iki yönlü çağrı cihazını tanıtmıştır (Camp).

1997:

- *Dünya Görme ve İşitme Engelliler Federasyonu* (World Federation for the Deaf and Blind) kurulmuştur (“Timeline: History of the Deaf Community”; Camp).
- Siemens, çift mikrofon teknolojisini kullanan ilk dijital işitme cihazını üretmiştir (“Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education”).

2002: 1 Ekim’de piyasaya sürülen ilk *Sidekick* telefonu, e-posta ve tam bir QWERTY klavyeyle birlikte anında mesajlaşmayı içeren ilk cep telefonu olmuştur (Camp).

2003: İngiliz İşaret Dili (British Sign Language-BLS) resmî olarak hükümet tarafından tam bağımsız bir dil olarak tanınmıştır. Bu, BSL'nin statüsünü yükseltmiş ve daha fazla sağır BSL öğretmeni ve tercümanın yetiştirilmesine imkân sağlamıştır (“Timeline: History of the Deaf Community”; “A History of Deaf Rights, Culture, and Language”; “A Disability History Timeline”).

2010: 21. Yüzyıl İletişim ve Video Erişilebilirliği Kanunu (The 21st Century Communications and Video Accessibility Act -CVAA) Amerika Birleşik Devletleri'nde yasalaşmıştır ("Deaf History-Tiki-Toki").

Türkiye

Osmanlı İmparatorluğu döneminden önce engellilere ilişkin çok az bilgiye sahibiz. Osmanlı İmparatorluğu döneminde engellilere önem verildiğini; daha çok acıma hissi ile toplumda hemen herkesin engellilere yardımcı olduğu bilgisine ulaşıyoruz. Bu dönemde işitme engelliler/sağır ve dilsizler geçimlerini akrabalarının desteği ile ya da dilencilik yaparak sağlamışlardır. "Bizeban" olarak adlandırılan sağır ve dilsizlerden bazılarının, konuşulanların, alınan kararların Saray dışına sızmaması için ilk kez Fatih ve Yıldırım Beyazıt zamanında Saray'a alındıkları söylenmektedir (Gündüz).

17. yüzyılın ortalarında Harem'de bir, Has Oda'da iki, Hazine Koğuşu'nda dört, Seferli Koğuşu'nda on bir olmak üzere 25 sağır ve dilsiz bulunmaktaydı ve Serbizeban/Başdilsiz, Enderun'daki bütün dilsizlerin başı olarak görev yapmaktaydı. Dilsizlerin sarayda zaman zaman etkili oldukları dönemler de olmuştur. Bunların görevleri, Padişah kapısında nöbet tutmak ve daha çok Padişahın gizli emirlerini, şifreli biçimde ilgili kişilere ulaştırmaktı (Gündüz).

Osmanlılarda sağırın durumlarına ve işaret diline ilişkin bilgilere de o dönemde Osmanlı Sarayı'na giren yabancı sefirlerin, müzisyenlerin, seyyahların anı kitaplarından, sefaretnamelerden, seyahatnamelerden öğreniyoruz. (İşaret Dilinin Tarihçesi).

Sağır ve dilsizler, II. Beyazıt döneminde sarayın ve haremın çalışanları arasında bulunmuşlar; II. Mehmet döneminde cüceler ve soytarılarla birlikte, sarayda arz odası ve haremde çalışmışlar; özellikle II. Selim, III. Mustafa, III. Mehmet, I. Ahmet, II. Osman dönemlerinde saray içinde ve dışında aktif görev almışlardır. Sağır ve dilsiz görevliler Padişah'a her türlü konuyu aktarabilecek bir işaret dili de kullanıyorlardı. Ayrıca IV. Selim döneminde sultanın eşleri ve diğer kadınlar da işaret dilini öğrenmek için sağır- dilsiz kadınlarla çalışmışlardır. (İşaret Dilinin Tarihçesi).

Cumhuriyetin ilânından sonra engelliler alanında atılan en önemli adım, "Hayatta En Hakiki Mürşid İlimdir" diyen Mustafa Kemal Atatürk'ün, 1923 yılında sağlam ve engelli çocukların haklarını içeren Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'ni imzalaması olmuştur ("Ülkemizdeki Körlerin Tarihi ve Altınoktanın Yeri").

Türkiye’de işitme engellileri de içeren engelli politikaları ve hizmetleri ise, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişmiş ve daha sonraki yıllarda çalışmalara hız kazandırılmıştır.

Zaman Çizelgesi

1889: Osmanlılarda ilk işitme engelliler okulu, Osmanlı döneminde II. Abdülhamit tarafından kurulan *Yıldız Sağırlar Okulu*’dur. Bu okulda, günümüz Türk İşaret Dili’nin muhtemel alt yapısını oluşturan Osmanlı İşaret Dili, öğretmenler tarafından okullarda sözel dille beraber kullanılmıştır. Bu okullarda Batıda kullanılan işaret dillerinin kullanıldığına ilişkin kanıt yoktur. (Osmanlıdan Günümüze Türk İşaret Dili Tarihi). Bu okulun ilk sağır öğretmeni ise Paris’te sağırlar okulundan mezun olan Pekmezyan’dır (“Türk İşaret Dili Tarihi”).

1909: *Selanik Sağır ve Dilsiz Mektebi* kurulmuştur (Turgut ve Taşçı; Gündüz). Okulun kurucuları, Fuat Efendi ile Jak Faraci Efendi’dir. Selanik’te okul açma girişimleri 1895 yılına kadar uzanmaktadır. 1909 yılı Ocak ayında 18 öğrenciyle açılan, hem gündüzlü, hem de yatılı konumda olan ve Fransızcadan uyarlanmış Türk işaret alfabetisiyle öğretim yapan okul, Balkan Savaşları sırasında 1913’te kapanmıştır (Özen ve Günday; Gündüz).

1910: *İzmir Sağır Dilsiz ve Körler Mektebi* kurulmuştur. 1910’da Paris’te sağır-dilsizler okulunda eğitim gören Albert Carmona, İzmir’de işitme engelliler için özel bir okul açmıştır. Okul 1923’te Sağlık Bakanlığı’na bağlanmıştır (Tanyeri; Turgut ve Taşçı).

1910: *Merzifon King Sağırlar Okulu* kurulmuştur. Okul 1910’da açılmasına rağmen ancak 1912’de aktif olarak eğitime başlayabilmiştir. Okul, Marta King’in anısına Anadolu Koleji’nin ilk müdürü olan Charles Chapin Tracy’nin gayretleri ile Merzifon’da kurulmuş ve Marta King’in soyadına atfen “King Sağırlar Okulu” adını almıştır (Sağlam Tekir). Ancak savaş yılları nedeniyle çok uzun ömürlü olmamış ve 1917 yılında kapanmıştır (Tanyeri).

1921: İzmir’de özel bir Sağırlar-Körler Okulu açılmış ve bu okul Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlı olarak 1924 yılından 1950 yılına kadar hizmet verdikten sonra aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığı’na devredilmiştir (Akçamete).

1924: İzmir Karşıyaka’da *İzmir Sağır-Dilsiz ve Körler Müessesesi* kurulmuştur. Okulun müdürlüğüne, eğitimini Fransa’da yapmış olan Nöroloji doktoru Dr. Necati Kemal Bey (Kip) getirilmiştir. İzmir’de kurulan bu okulda öğrencilerin işitmesi değerlendirilmekte ve konuşma eğitimi verilmekteydi. Okulda okuma, matematik ve

fizik dersleri yanında marangozculuk, oymacılık, demircilik, tesviyecilik, kaynakçılık, kunduracılık, terzilik ve dokumacılık gibi meslekler de öğretilmekteydi (Tanyeri).

1930: Kendisi de işitme engelli olan Süleyman Gök, 1930 yılında *Sağır Dilsiz ve Körler Tesanüt Cemiyeti*'ni kurmuştur (Akalın).

1933: İstanbul'da *Sağır, Dilsiz ve Körleri Himaye Cemiyeti* kurulmuştur (Gündüz).

1941: Türkiye'de ilk sağır derneği, Türk İşaret Dili (TİD)'nin ve sağır toplumun gelişmesine katkıda bulunan Süleyman Gök tarafından 1941 yılında *Türkiye İşitme Engelliler Tesanüt Derneği* adı ile açılmıştır ("Sağır Dernekleri").

1947: Sağır Dilsiz ve Körler Tesanüt Cemiyeti, Bakanlar Kurulu kararınca kamu yararına çalışan bir dernek olarak tanınmıştır (Akalın).

1952 Ankara Etimesgut'ta *Sağırlar Okulu ve Yetiştirme Yurdu* açılmıştır (Turgut ve Taşçı; Akalın).

1956: Diyarbakır'da *İşitme Engelliler Okulu* açılmıştır (Turgut ve Taşçı; Akalın).

1960: *Türkiye Sağırlar Milli Federasyonu* kurulmuştur (Gül).

1992: Sağır yerine işitme engelli terimi kullanılmaya başlanmıştır (Akalın).

1993: Türkiye'de ilk kez engelli bireylere yüksek öğretim düzeyinde eğitim vermek üzere Anadolu Üniversitesi'nde kurulan *Engelliler Entegre Yüksekokulu*, 1993 yılında, eğitim ve öğretime işitme engelliler ile başlamıştır (Kaya, Özten Anay ve Girgin).

1995: Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğünde 1987 yılında oluşturulan komisyonun çalışmasıyla 500 sözcükten oluşan taslak kılavuz hazırlanmıştır. Söz varlığı açısından yetersiz görülen kılavuz yeni bir komisyonca geliştirilerek 2000 sözcük, deyim ve örnek cümleden oluşan *Yetişkinler İçin İşaret Dili Kılavuzu*, 1995 yılında yayımlanmıştır (Akalın ve diğerleri).

2000: *Türkiye İşitme Engelliler Spor Federasyonu* kurulmuştur (Gül).

2005: Türk İşaret Dili resmen tanınmıştır (Gül).

2006: 14 Nisan 2006 günlü Resmî Gazete'de yayımlanan *Türk İşaret Dili Sisteminin Oluşturulması ve Uygulanmasına Yönelik Usul ve Esasların Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik* yürürlüğe girmiştir (Akalın).

2007: Türkiye'de ilk kez 7-8 Haziran 2007 tarihinde Türk Dil Kurumu tarafından *Birinci Türk İşaret Dili Çalıştayı* düzenlenmiştir (Akalın ve diğerleri).

2012: 2012 yılında Türk İşaret Dili sözlüğü ihtiyacını karşılamak amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı tarafından *Türk İşaret Dili Sözlüğü* hazırlanmıştır (İşaret Dilinin Tarihçesi).

2017: 7 Haziran günü *Türk İşaret Dili Bayramı* olarak kabul edilmiştir (Gül).

Sonuç

İşitme engelli bireyler toplumda özel bir konuma sahiptir. Bu bireyler için gerekli olan; toplumla bütünleşmelerini, toplum yaşamına uyumlarını kolaylaştıracak ve farklılıklarını giderecek olanakları sağlamaktır.

Bu zaman çizelgesinin ortaya koyduğu en önemli nokta, insana verilen değer ve önemin bilimin gücü ile birleşmesiyle engelleri en aza indirgeme yolunda atılan adımlardır. Bu doğrultuda, işitme engelli bireylerin toplumda ve sosyal yaşamın her alanında diğer bireylerle eşit hak ve özgürlüklere sahip olarak yer alabilmeleri için gerekli toplumsal düzenlemelerin yapıldığı ve yapılmaya devam edildiği görülmektedir.

Tarihsel sürece bakıldığında ülkemizdeki işitme engelli bireylerin, batı ülkelerindekine benzer hukuki ve sosyal dışlanmışlığa uğramamış oldukları görülmektedir. Ancak günümüzde toplum yaşamına etkin katılımları bağlamında, özellikle eğitim, iletişim, istihdam plan ve politikalarında bu bireylerin gereksinimlerinin dikkate alınması, farkındalığın artırılması önemlidir.

KAYNAKÇA

“3 Mart Dünya Kulak ve İşitme Günü.” Web. 12 Temmuz 2019.

“A History of Deaf Rights, Culture, and Language.” Web. 21 Ağustos 2019.

“A Disability History Timeline.” Web. 21 Ağustos 2019.

Akalın, Şükrü Halûk. “Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne İşitme Engelli Okulları ve Kurumları.” Web. 11 Mayıs 2019.

Akalın, Şükrü Halûk ve diğerleri. “Türk İşaret Dili.” Web. 2 Temmuz 2019.

Akçamete, Gönül. “Türkiyede Özel Eğitim.” Web. 21 Temmuz 2019.

Camp, Ted, ed. “Deaf Timelines: Sports – Religious – Missions – Technology and News Events.” Web. 21 Mayıs 2019.

“Chronology Pre-19th Century Deaf History.” Web. 21 Mayıs 2019.

“Deaf Culture Essentials.” Web. 21 Temmuz 2019.

- “Deaf Culture Timeline.” Web. 21 Temmuz 2019.
- “Deaf History of Sign Language Timeline from 1800’s.” Web. 19 Ağustos 2019.
- “Deaf History-Tiki-Toki.” Web. 10 Mayıs 2019.
- “Disability History.” Web. 2 Temmuz 2019.
- “Disability History Exhibit: Timeline.” Web. 21 Temmuz 2019.
- Eleweke, C. Jonah. "Chapter 8 History of Deafness and Hearing Impairments", *History of Special Education (Advances in Special Education, Vol. 21)*. Ed. Anthony F. Rotatori, Festus E. Obiakor ve Jeffrey P. Bakken. Emerald Group Publishing Limited, 2011. 181-212. Web. 11 Temmuz 2019.
- Encyclopedia of Disability*. Ed. Gary L. Albrecht ve diğerleri. California: SAGE Publications, 2006. Web. 2 Mayıs 2019.
- Gül, Damla. “Türk İşaret Dili Bayramı” Web. 2 Ağustos 2019.
- Gündüz, Mustafa. “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Engelli Eğitimi Üzerine Gelişmeler.” *Eğitime Bakış* 10.31 (Ekim/Kasım/Aralık 2014): 5-14. Web. 2 Haziran 2019.
- “History of Accessible Technology.” Web. 20 Haziran 2019.
- “History of Deaf Education.” Web. 20 Haziran 2019.
- “İşaret Dili.” Web. 20 Haziran 2019.
- “İşaret Dilinin Tarihçesi.” Web. 20 Haziran 2019.
- “İşitme Engellilerin Eğitim Tarihi.” Web. 20 Haziran 2019.
- Kaya, Çiğdem Kader. “İşitme Engelliler ve Dil.” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten* 54.1 (2006):165-176. Web. 15 Ağustos 2019.
- Kaya, Zehranur, Meltem Özten Anay ve M. Cem Girgin. “Anadolu Üniversitesi Engelliler Entegre Yüksekokulu Mezunlarının Sosyal Paylaşım Ağları Yoluyla İzlenmesi Süreci.” *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 15. Özel Sayı (2015): 139-159. Web. 17 Ağustos 2019.
- Kemaloğlu, Yusuf Kemal. “Konuşamayan İşitme Engellilerin (Sağırların) Tarihi.” *KBB ve BBC Dergisi* 22.1 (2014):14-28. Web. 21 Mayıs 2019.
- “Knowing Your Disability- The History of Deafness.” Web. 17 Ağustos 2019.
- “Major Events in the Deaf Community.” Web. 12 Haziran 2019.

Murray, Joseph J. "History of the Deaf." *Encyclopedia Britannica*. Web. 23 Haziran 2019.

Nordstrom, Brian H. "The History of the Education of the Blind and Deaf." Web. 21 Mart 2019.

"Osmanlıdan Günümüze Türk İşaret Dili Tarihi." Web. 27 Mart 2019.

Özen, Necmi ve Rifat Günday. "II. Abdülhamid Dönemi'nde Engellilerin Eğitimi." Web. 21 Mart 2019.

"Sağır Dernekleri." Web. 19 Ağustos 2019.

Sağlam Tekir, Hürü. *Osmanlı Devleti'nde Sağır Dilsiz ve Âmaların Eğitimi ve Toplumsal Hayattaki Roller (1889-1922)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Kars, 2015. Web. 2 Mart 2019.

Tanyeri, Yücel. "İzmir Sağırlar Okulu." *Türk Arch Otorhinolaryngol* 54 (2016): 1-4. Web. 19 Ağustos 2019.

"Timeline: History of the Deaf Community – EAD." Web. 19 Ağustos 2019.

"Timeline of Hearing Devices and Early Deaf Education." Web. 17 Ağustos 2019.

Turgut, Kadir ve Süleyman Sabri Taşçı. "Türkiye'de İlk İşitme Engelli Okulları, Eğitim Yöntemleri ve İşitme Engelliliğe Tarihsel Bir Bakış." Web. 28 Mart 2019.

"Türk İşaret Dili Tarihi." Web. 27 Mart 2019.

Türköz Sarp, Fisun. *İşitme Engelli Bireylerde Görsel Algı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, 2013. Web. 29 Ağustos 2019.

"Ülkemizdeki Körlerin Tarihi ve Altınoktanın Yeri." Web. 12 Temmuz 2019.